AXBOROT URUSHLARI DAVRIDA YOShLAR ONGINI HIMOYA QILISHNING IJTIMOIY-FALSAFIY YONDASHUVLARI

Tajibayev Muzaffar Tursunpolatovich
FarDU tadqiqotchisi

Annotatsiya.
Mazkur tezisda zamonaviy axborot urushlari sharoitida yoshlar ongini turli mafkuraviy va axboriy tahdidlardan himoya qilishning ijtimoiy-falsafiy asoslari tahlil qilinadi. Axborot makonining globallashuvi, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi hamda virtual kommunikatsiya vositalarining keng tarqalishi natijasida yuzaga kelayotgan mafkuraviy xavflarning mazmuni ochib beriladi. Shuningdek, yoshlarning mafkuraviy immunitetini shakllantirish, tanqidiy tafakkurini rivojlantirish va milliy qadriyatlar asosida axborot xavfsizligini ta’minlashning nazariy hamda amaliy jihatlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: *axborot urushi, yoshlar, mafkuraviy immunitet, axborot xavfsizligi, globallashuv, tanqidiy tafakkur, ma’naviyat, qadriyatlar, media madaniyat.*

Kirish.

XXI asr insoniyat tarixida axborot texnologiyalarining mislsiz rivojlanishi bilan tavsiflanadi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va sun’iy intellekt asosidagi kommunikatsiya vositalari inson hayotining barcha sohalariga chuqur kirib bordi. Natijada axborot nafaqat taraqqiyot omili, balki geosiyosiy kurash vositasiga ham aylandi.

Bugungi kunda davlatlar, siyosiy kuchlar va turli manfaatdor guruhlar o‘z maqsadlariga erishishda axborot ta’sirining yangi shakllaridan foydalanmoqda. Mazkur jarayon ilmiy adabiyotlarda “axborot urushi” tushunchasi orqali ifodalanadi. Axborot urushlarining asosiy obyekti esa inson ongi hisoblanadi.

Yoshlar axborot makonining eng faol ishtirokchilari sifatida axboriy ta’sirlarga ko‘proq duch keladilar. Shu sababli yoshlar ongini turli mafkuraviy manipulyatsiyalar, destruktiv g‘oyalar va yolg‘on axborotlardan himoya qilish zamonaviy jamiyatning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Axborot urushi zamonaviy geosiyosiy va mafkuraviy kurashning muhim shakllaridan biridir. Uning asosiy maqsadi raqib tomonning axborot makoniga ta’sir ko‘rsatish, jamoatchilik fikrini o‘zgartirish va ijtimoiy ongni boshqarishdan iborat.
O‘zbekistonlik olim A.Erkayevning ta’kidlashicha, globallashuv sharoitida mafkuraviy ta’sir vositalari tobora murakkablashib, insonning ma’naviy dunyosiga bevosita kirib borish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda [1]. Mazkur holat axborot xavfsizligi masalasini milliy xavfsizlikning muhim tarkibiy qismiga aylantiradi.

Rus faylasufi A.S.Panarin zamonaviy dunyoda axborot ustunligi siyosiy va iqtisodiy ustunlikning muhim omiliga aylanganini qayd etadi [2]. Axborot oqimlarini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo‘lgan subyektlar ijtimoiy ongni shakllantirish va yo‘naltirish imkoniyatiga ham ega bo‘ladilar.

Falsafiy nuqtayi nazardan axborot urushlari insonning erkin fikrlash qobiliyati, qadriyatlari va dunyoqarashiga ta’sir ko‘rsatishga qaratilgan murakkab ijtimoiy

texnologiya sifatida namoyon bo‘ladi. Shu sababli uning oqibatlari faqat siyosiy emas, balki ma’naviy va madaniy xarakterga ham ega.

Globallashuv jarayoni turli xalqlar va madaniyatlar o‘rtasidagi aloqalarni kengaytirish bilan birga, yangi mafkuraviy tahdidlarni ham yuzaga keltirdi. Internet tarmog‘i orqali tarqatilayotgan turli destruktiv g‘oyalar yoshlarning ongiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda.

Q. Nazarovning fikricha, qadriyatlar tizimining zaiflashuvi ma’naviy bo‘shliqni yuzaga keltiradi va bunday vaziyatda shaxs turli yot g‘oyalarning ta’siriga tezroq beriladi[3]. Ayniqsa, hali dunyoqarashi to‘liq shakllanmagan yoshlar uchun bu holat jiddiy xavf tug‘diradi.

Bugungi axborot makonida ekstremizm, radikalizm, zo‘ravonlikni targ‘ib qiluvchi materiallar, soxta ma’lumotlar va manipulyativ kontentlar keng tarqalmoqda. Bunday axborotlar yoshlarning ijtimoiy faolligi, siyosiy qarashlari va ma’naviy qadriyatlariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Axborot tahdidlarining eng xavfli jihati shundaki, ular ko‘pincha ochiq zo‘ravonlik emas, balki yashirin psixologik ta’sir vositalari orqali amalga oshiriladi. Natijada inson o‘z qarorlarini mustaqil qabul qilayotgandek tuyuladi, aslida esa tashqi axboriy ta’sir ostida harakat qiladi.

Yoshlar ongini himoya qilishning eng samarali vositasi mafkuraviy immunitetni shakllantirishdir. Mafkuraviy immunitet deganda shaxsning turli zararli g‘oyalarni tanqidiy baholash, ularning mohiyatini anglash va ularga nisbatan mustaqil munosabat bildirish qobiliyati tushuniladi.

O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov mafkuraviy poligonlar yadro poligonlaridan ham xavfli bo‘lishi mumkinligini ta’kidlagan edi [4]. Ushbu fikr axborot urushlari sharoitida o‘z dolzarbligini yanada kuchaytirmoqda.

Mafkuraviy immunitetning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

- mustahkam ma’naviy qadriyatlar;
- tarixiy xotira;
- milliy o‘zlikni anglash;
- tanqidiy tafakkur;
- huquqiy va siyosiy madaniyat;
- media savodxonlik.

Mazkur omillar uyg‘unlashgandagina yoshlar turli axboriy manipulyatsiyalarga qarshi samarali qarshilik ko‘rsata oladilar.

Axborot urushlari davrida tanqidiy tafakkur yoshlarning intellektual himoya vositasiga aylanmoqda. Tanqidiy tafakkur insonning har qanday axborotni tahlil qilish, solishtirish va mustaqil baholash qobiliyatini anglatadi.

Rus olimi V.A.Lisichkinning ta’kidlashicha, zamonaviy axborot ta’sirining asosiy maqsadi insonning mustaqil fikrlash qobiliyatini zaiflashtirishdan iboratdir [5]. Shu bois yoshlarni tanqidiy fikrlashga o‘rgatish axborot xavfsizligini ta’minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Media madaniyat ham axborot xavfsizligining muhim elementi hisoblanadi. Media madaniyatga ega shaxs axborot manbalarining ishonchliligini aniqlay oladi, manipulyativ texnologiyalarni farqlaydi va yolg‘on ma’lumotlarning ta’siriga berilmaydi.

Ta’lim muassasalarida media savodxonlik bo‘yicha maxsus dasturlarni joriy etish yoshlarning axborot makonidagi xavfsizligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Milliy qadriyatlar va ma’naviy tarbiya – axboriy tahdidlarga qarshi himoya omili. Yoshlar ongini himoya qilishda milliy qadriyatlar va ma’naviy tarbiya muhim ahamiyatga ega. Ma’naviy jihatdan barkamol shaxs turli zararli g‘oyalarga nisbatan barqaror pozitsiyani egallaydi.

O‘zbek faylasufi E. Yusupov ma’naviyatni insonning ichki dunyosini tartibga soluvchi va uning ijtimoiy faoliyatini yo‘naltiruvchi omil sifatida tavsiflaydi [6]. Shu ma’noda ma’naviy tarbiya axborot xavfsizligining muhim tarkibiy qismidir.

Milliy qadriyatlar yoshlarning tarixiy xotirasini mustahkamlaydi, Vatanga sadoqat va fuqarolik mas’uliyatini rivojlantiradi. Bunday fazilatlar esa turli destruktiv mafkuralarning ta’sirini kamaytiradi.

Shuningdek, oila, mahalla va ta’lim muassasalari yoshlarni ma’naviy tarbiyalashning asosiy ijtimoiy institutlari hisoblanadi. Ularning o‘zaro hamkorligi axborot tahdidlariga qarshi samarali himoya tizimini shakllantiradi.

Yoshlar ongini himoya qilishning amaliy mexanizmlari. Axborot urushlari sharoitida yoshlar ongini himoya qilish kompleks yondashuvni talab etadi. Bunda quyidagi yo‘nalishlarga alohida e’tibor qaratish zarur:

Birinchidan, ta’lim tizimida media savodxonlik va axborot madaniyati bo‘yicha maxsus kurslarni keng joriy etish lozim.

Ikkinchidan, yoshlarning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish va ularni ilmiy, madaniy hamda sport faoliyatiga jalb qilish zarur.

Uchinchidan, internet makonida milliy manfaatlarga mos sifatli kontent hajmini oshirish muhim ahamiyatga ega.

To‘rtinchidan, ota-onalar va pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish talab etiladi.

Beshinchidan, yoshlar o‘rtasida huquqiy va siyosiy madaniyatni yuksaltirish orqali ularning fuqarolik mas’uliyatini kuchaytirish lozim.

Xulosa. Axborot urushlari zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim muammolaridan biri bo‘lib, uning asosiy nishoni inson ongi hisoblanadi. Ayniqsa, yoshlar axborot oqimlarining eng faol iste’molchilari sifatida turli mafkuraviy va axboriy tahdidlarga ko‘proq duch keladilar.

Yoshlar ongini himoya qilishning ijtimoiy-falsafiy asoslari ma’naviy qadriyatlar, tanqidiy tafakkur, media savodxonlik va milliy o‘zlikni anglash kabi omillarga tayanadi. Ushbu omillarning uyg‘un rivojlanishi mafkuraviy immunitetni shakllantirish va axborot tahdidlariga qarshi samarali kurashish imkonini beradi. Shu bois yoshlar ongini himoya qilish davlat, jamiyat, oila va ta’lim tizimining uzviy hamkorligini talab qiladigan strategik vazifa sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Erkayev A. *Ma’naviyat falsafasi*. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – B. 127.
2. Panarin A.S. *Globalnoye politicheskoye prognozirovaniye*. – Moskva: Algoritm, 2002. – S. 89.
3. Nazarov Q. *Qadriyatlar falsafasi*. – Toshkent: Faylasuflar milliy jamiyati, 2011. – B. 102.
4. Karimov I.A. *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – B. 113.

5. Lisichkin V.A., Shelepin L.A. *Tretya mirovaya (informatsionno-psixologicheskaya) voyna*. – Moskva: Eksmo, 2003. – S. 57.
6. Yusupov E. *Inson kamolotining ma’naviy asoslari*. – Toshkent: Universitet, 2005. – B. 76.